INTREE-REDE

VAN

JOHANNES WESSELIUS

OOVER DE

VERSCHEYDENE EN MEENIGVULDIGE UYTNEEMENDHEID VAN DEN APOSTEL PAULUS.

Oopentlyk tot ROTTERDAM, in de Groote Kerk in de Latynze Taal uitgesprooken

Den 5 *van* LOUWMAAND 1711.

Wanneer Hy van Zyn *Hoogleeraars Ampt in de Godgeleerdheid, en Kerkelyke Geschiedenissen*, in de Illustre Schoole tot ROTTERDAM een aanvang maakte.

Uyt de Latynze, in onze Neederlandze Taale oovergezet

DOOR

DANIEL HAVART *Med: Doct:*

Te ROTTERDAM,

By REINIER van DOESBURG, Boekverkooper in de Waarheid 1711.

AAN DE

Weleedele, Grootagtbaare HEEREN

BURGERMEESTEREN

Van deeze Wydvermaarde en Bloeyende Koopſtad

ROTTERDAM

DE Hr JOHAN STEENLAK, Voorzittende,
DE Hr ADRIAAN ROOSMALE
DE Hr GOVERT COOLBRANT
DE Hr THYMON SCHOONHOVEN.

Mitsgaders aan

DE GEHEELE GROOTAGTBAARE VROEDSCHAP,

EN AAN

De zeer Deftige, zeer Aanſienlyke, en zeer Wyze

HEEREN

DE Hr en Mr ISAAK HOORNBEEK,
DE Hr en Mr CORNELIS DE JONGE VAN ELLEMEET, Heere van Ellemeet, etc. Penſionariſſen.
DE Hr en Mr HERMAN VAN ZUYLEN VAN NIEVELT, Eerſte Secretaris der Stad ROTTERDAM.

Mannen, door Haar Ed: Bedieningen en Eerampten, van Haar Ed: in het GEMEENEBEST bekleed, Doorlugtig en Wydvermaard; door haar Ed: Zeedige Deftigheid, Beleefdheid, en in het beftier van Burgerzaaken beproefde Voorzigtigheid Aanzienlyk; Groote Steunfels van Vaaderland en Kerk; Begunftigers van Taalweetenfchap en Geleerdheid

Zyne zeer Goedgunftige, Weldaadige, en in veele opzigten Hooggeëerde HEEREN

WORD

DEEZE INTREE-REEDE

Tot een oopenbaare Getuigenis van een zeer Dankbaar en Gehoorzaam Gemoed, Eerbiediglyk OPGEDRAAGEN

DOOR

JOHANNES WESSELIUS.

I N-

INTREE-REEDE
VAN
JOHANNES WESSELIUS,
OVER DE
VERSCHEIDENE EN MEENIGVULDIGE
UITNEEMENDHEID
van den
APOSTEL PAULUS.

NAademaal het UEd: Groot Agtb: Heeren, en Allerbeste Vaaders des Vaaderlands en van deeze wydvermaarde Stad behaagd heeft, my booven de *Bediening*, die ik, naa een wettige beroepinge, nu meer als vyf jaaren, in de *Kerke* bekleed hebbe, op te hoopen, en te begunstigen, met het *Hoogleeraars* ampt in de *Godgeleerdheyd*, en *Kerkelyke Geschiedenissen*, zoo stelle ik my, van heeden af in staat; om dezelve, zoo als het behoord, regt waarteneemen. Veele zaaken waaren 'er wel, die my, die my zelven, en myn geringheid best kenne, en in ordre van *beroepinge*, *geleerdheyd*, *welspreekendheyd*, en *ervaarentheyd*, verre beneeden alle myne Amptgenooten ben, zouden hebben konnen afschrikken, om deeze wel een *heerlyke*, dog ook *swaare bediening*, aanteneemen. Desniettegenstaande hebbe ik ten vollen geoordeeld, dat ik Uw EEdd: Groot Agtb: beveelen moest opvolgen. Want ik hebbe uyt de opoffering van dit Ampt, en bygevoegde zeer ruime bezoldinge bevonden, hoe groot Uw EEdd: Groot Agtb: Goedwilligheyd te mywaarts is, en hoe groot Uw EEdd: Groot: Agtb: onverdiende Genegendheyd is, ja hoe heusch, en toegeneegen de hoop

en de agting zy, die Uw EEdd: Groot Agtb: van mynen arbeid, en neerstigheid, ze zy dan zoo groot of kleyn als ze zy, hebt gelieven te neemen. Om dan de naam niet te hebben van *ondankbaar*, of van een die zig zelf al te swak, en te gering kend; ook om myn belangen, en om de geleegenheyd die zig schoon opdoed, niet te verwaarloozen, hebbe ik deeze bequaame tyd niet konnen of moogen laaten voorbygaan, om my van myn schuldige pligt aan Uw EEdd: Groot Agtb: en deeze Illustre *Schoole* te quyten, en te gelyk myne studien langs hoe meer voortte zetten en te bevorderen. Om dan deeze myne nieuwe *Bediening*, volgens gewoonte, met een plegtelyke *Reedenvoering* te beginnen, zoo hebbe ik een *stoffe* uitgekoozen, die op beide de deelen van dit myn *Hoogleeraarsampt*, te weeten, in de *Godgeleerdheyd* en *Kerkelyke Geschiedenissen*, wel past: zullende ik in deeze uure spreeken, van de VERSCHEYDENE, en MEENIGVULDIGE UITNEEMENDHEYD van den Apostel Paulus.

O Barmhertige God, ik bidde U, zyt hier teegenwoordig met dien *Heiligen Geest*, waar meede Gy zoo dikwils uwen *knegt* op deeze hooge standplaats onderstteund hebt, en met dien *Geest*, waar door gy uwe onbespraakte *Galileers* van slegte, en geringe *Vissers* tot deftige *Reedeneerders* gemaakt hebt, opdat ik van zulken eedele en verheevene *Stoffe* zullende spreeken, het zelve *staatiglyk*, *zeediglyk*, *beknopt*, en *gelukkiglyk* volvoeren mag.

Ik meyne, dat het buyten twyfel zy, dat Paulus een uytsteekend man geweest is, niet alleen booven veele menschen, zoo *Jooden*, als *Discipulen* van Christus, maar ook dat hy in groote, en verscheide voorregten, bynaa alle de *Apostelen* des *Heeren*, oovertroffen heeft. Dit getuigen 's mans woorden zelf, welke de lasteringen van quaadwilligen hem, anders zoo needrig, hebben afgeperst: wanneer hy meer als eens zegt tot roem van de Goddelyke genaade en door een Reedenkundige verkleinende spreekmaniere, dat hy in *geen ding minder is geweest als de uitneemendste Apostelen*. Onze *Heere*, van deezen man teegen *Ananias* spreekende, noemd hem een *uitverkooren Vat*, dat is niet alleen, een, die door den *eeuwigen Raad* verordend was, om zyn Naam, en de schatten der *Heemelze waarheeden* voor de

Hei-

Heidenen, Kooningen, en Kinderen *Israels* te draagen, maar ook een Man die *groot*, *heerlyk*, en *booven anderen uitsteekende* is. Dat meer is, het oude *Christendom* heeft de uitneementheid van *Paulus* erkend, hem vereerende met den eernaam van den *Grooten*, *Aldergrootsten*, de *Prince*, en *Voorganger* der *Apostelen*; jaa by uitstek den *Apostel*, omdat naamelyk geen Leeraar vermaarder was als hy, niemand in het werk des *Heeren* arbeidzaamer, niemand brandender in yver tot roem van *God*, en zaaligheid zyner broederen, niemand eindelyk heerlyker Verkondiger van de *Godlyke Genaade*, in de geheele Weereld, als deeze onze *Benjamiet*. Waarlyk de *grootste roem* aller zyner *Stamgenooten*. Sommige hebben aangemerkt, dat de kostelyke steen *Jaspis*, waar in op de *Borstlap* van den *Hoogen-priester*, de naam *Benjamin* gegraveerd stond, de *eerste* geweest is van de Fundamenten der muuren van het nieuw *Jeruzalem*, waar op de naamen der twaalf *Apostelen* geschreeven waaren, om aftebeelden de voortreffelykheid van onzen *Benjamiet* booven alle de andere *Apostelen*: maar aan deeze opmerkinge derve ik de zaak van my, nog van onzen *Paulus* niet vertrouwen. Voorts waaren alle de andere *Apostelen*, gelyk *Cyprianus* zeer wel zegd, dat zelfde 't geen *Petrus* en *Paulus* met gelyke eer, en magt begaaft, waaren. Ondertusschen zyn 'er zommige *Apostelen* geweest, die de andere, schoon niet in *gebied*, en *magt*, egter in de *gaaven* der *Natuur*, en der *Genaade*, in *Eerentytels*, in *gelukkige Gevolgen* van het gepreedikt *Euangelium*, en door dat zelve verkreegene roemrugtige Ooverwinningen, op het ryk van den *Zatan*, en de *Weereld*, welkers *Zeegenpraalingen* eeuwig zullen duuren, zeer verre hebben oovertroffen.

Wy geeven gaarn aan *Petrus* alle de *voorregten*, die hem toekoomen, maar juyst niet alle de agtentwintig, die *Bellarminus* opteld. Buiten twyfel heeft hy de voorrang booven anderen gehad, in *jaaren*, in tyd van *roeping*, in het *krygen van een nieuwe naam*, en van de *Sleutel des Euangeliums*, hem met naame van *God* gegeeven, om daar meede eerst, na de verheerlyking onzes *Heeren*, het ryke der *Heemelen* voor de *Jooden*, en *Heidenen* te oopenen, zynde hy daar toe van *God* en van oude tyden, geroepen, en verkooren; daarom hebben hem de Ouden, en wel te regt, genoemd, de *Voornaamste*, de *Prins*, het *Hoofd*, *Voorganger*, en *Leidsman* der *Apostelen*. *Joannes* is ook met

voor-

voorregten begiftigd geweest, en misschien meer als *Petrus*; want hy en zyn broeder *Jacobus* kreegen ook een *nieuwen naam* van den *Heere*, naamentlyk Boanerges, *Zoonen des donders*. Hy was de *Geliefde* van Christus booven de andere *Discipulen*. Hy leide in de schoot des *Heeren*, en kreeg daarom by de Grieken de naam van *Boezemvrient*. Aan hem beval de stervende *Christus* zyn moeder. Niemand heeft op een meer verheevene, en *Godlyker* wyze als *hy*, beschreeven de verborgentheid der *Godheid*, en de *Menschwerding* van den *Zoon*, waarom hy ook by uitstek den *Godgeleerden* genaamd is, en de Ouden hebben hem een *Arent* tot een veldteiken toegeeigend. Ook heeft *Amelius*, de *Platoosgezinde*, zig niet alleen geen schande gereekend, uit de *Godgeleerdheid* van deezen *Barbaar*, zoo hy hem noemd, wyzer te worden, gelyk uit een oovergebleeven stuk van deezes Filozoofs werken, by *Eusebius* bewaard, niet duister kan afgenoomen worden: maar hy zeide ook, dat het begin van het *Euangelium* van *Johannes* met goude letteren behoorde geschreeven te worden, gelyk *Augustinus* zulks dikwils met zyne ooren gehoord heeft van den ouden *Simplicianus*, die naaderhand *Bisschop* wierd van *Milinen*. Desniettegenstaande heeft *Paulus* in veele opzigten de voorrang gehad booven *Petrus* en *Johannes*. Ik hebbe eenigzins getwyfeld, of ik het begin deezer myner Reedenvoeringe moest maaken van den naame *Paulus*, en of die naam ook eenig voortreflyk merkteeken van *Paulus* uitneemendheid bybragt. Alleen is het *Chrysostomus* die zegd, dat de *Heere* aan hem, als aan zynen booven anderen uitmuntenden *Dienaar*, die *Naam* heeft gegeeven, en opdat hy in deezen niet minder zoude zyn als *Petrus*. De beduidenisse des *naams* heeft niet uitsteekend in zig; want het woord *Paulus* beteekend in de *Latynse* taal, *klein*, *tenger*, *middelmaatig van lengte*. Het is geenzins van een *Griexen* oorsprong, en zoo het al zoo was, dan zoude het nogtans niet heerlyks behelzen; want, naa het gevoelen van *Erasmus*, zoude het een *geruste* beduiden, en, naa de meininge van *Nicephorus*, een *kleine*; want beide haalenze het van *Griekse* woorden, waar van het eerste zo veel, als *stilzitten*, *rusten*, en het ander, *klein*, of *weinig* beduid. Veel min is het woord *Paulus* van een *Hebreeuse* afkomst; want dan moest het naa de grond van deeze taal beduiden, of een *afgezonderde*, of een *verwonderens waardige*,

of

of een *verrigter van zeer groote zaaken*, of eindelyk een *voortreffelyke helderklinkende Trompet* van het *Euangelium*. Zoo deeze dingen geen loutere *Zinspeelingen* zyn, maar opgegeeven worden als waare *oorspronkelykheeden* van woorden, dan dunkt my, dat zy, die dit stellen, beuzelingen voortbrengen, en ongelukkige *Letterkundigen* zyn. Onze *Apostel*, gelyk ik meine, heeft zyn naam van *Paulus* gehad, of als een *Roomsch Burger*, of als een die roemryk door het *Euangelium Sergius Paulus* verslaagen en overwonnen heeft. Het eerste is het gevoelen van *Scipio Gentilis*, een vermaard *Regtsgeleerde*, die vast steld, dat de Vaader, en Grootvaader van *Paulus*, of van *Pompejus*, of van *Cæsar*, of van den *Raad*, door toedoen van een der hoofdluyden uit het *Paulynse* geslagt, de *Naam* tegelyk met het Burgerschap van *Roomen* hebben gekreegen, opdat men weeten zoude, dat zy *Romeinse Borgers* waaren; gelyk het een vastgestelde wet was by de *Romeinen*, dat die geenen, die tot *Burgers* waaren aangenomen, op dat'er tusschen haar, en de geboorene *Burgers* geen onderscheid zoude zyn, haare oude naamen afleiden, en andere van voortreffelyke, en eedele *Romeinsche* geslagten aannaamen. Het laatste word zeer aardig by *Hieronymus* dus opgevat, dat naamelyk de *Apostel* de naam van *Paulus*, ten teiken van een groote Zeegepraal heeft aangenomen, nadat hy, door den geloove *Sergius Paulus*, de *Stadhouder* van *Cyprus*, hoezeer 'er de *Duivel* teegen knerste, had overwonnen, dat hy naaderhand die naam geduurig behouden, en, tot roem des *Heeren*, gelyk als ten toon overal gedraagen heeft. Bynaa op die zelve wyze, als *Scipio*, nadat hy *Afrika* had overwonnen, de naam van een *Afrikaner* aannam, en *Metellus*, nadat hy *Creta*, of het Eyland *Candia*, onder het Roomsche juk gebragt had, de naam van *Creticus* voor hem en zyn Nakomelingschap verkreeg; en de *Roomze* Veldheeren, weegens de door haar t'ondergebragte Volkeren, *Adiabenisen*, *Partisen*, *Sarmatisen*, genoemd wierden. Deeze aardige uitvinding van *Hieronymus* word destemeer waarschynelyk, wanneer wy letten, dat *Paulus* in de *handelingen der Apostelen*, alwaar van de bekeering van *Sergius Paulus* gewag gemaakt word, allereerst *Saulus*, en naaderhand altyd *Paulus* is genaamd geworden.

Maar om op de *Naam* niet langer te blyven staan, zal ik voortgaan tot de zaak zelf. Niemand, geloove ik, zal ontkennen, dat

de *Geboorteplaats* ook onder de Voorregten van *Paulus* moet worden gereekend. Hy is gebooren niet te *Gischalis*, maar te *Tarsus*; daarom noemd hem onze *Zaaligmaker* met een benaaming, die, zo 't schynd, onder de *Jooden* in gebruik was, *Paulus van Tarsus*: deeze een zeer vermaarde Stad in *Cilicien*, heeft hem, toen hy wierd Gebooren, allereerst in haaren schoot ontfangen. *Tarsus* was een zeer oude Stad, gestigt, zoo *Josephus* meind, van de zoons zoon van *Japheth*, of, volgens 't gevoelen van *Ammianus*, van eenen *Sandanus*, die, na de gedagten van Geleerde Mannen gegist word *Sardanapalus* geweest te zyn, omdat die, zoo als de ouden verhaalen, op eenen dag *Tarsus*, en *Anchialus* gestigt heeft. *Tarsus* was ook een zeer plaizierige Stad, geleegen aan den oever van de Rivier *Cydnus*, die, zoo *Plinius* verhaald, midden door de Stad liep. Ook was het een volkryke Stad, en van alles overvloeijende. Het was ook een zeer vermaarde Stad, zoo men *Strabo* gelooven mag, door de *Studien* die daar in zwang gingen, ook door een *hooge School*, die de *Atheensche*, en de wydberoemde *Alexandrynsche* verre te booven ging. Zeekerlyk uit een vermaarde plaats gebooren te zyn, geeft niet alleen een groot aanzien, maar het blaast ons in eenige Eedelmoedige driften en kragten, om groote, en voornaame zaaken te derven onderstaan. Hiervandaan komt het dat *Griekenland* bynaa ontallyke Wysgeeren, en *Scythien* maar eenen *Anacharsis* heeft voortgebragt. Hiervandaan is het ook, dat *Tarsus* veele Mannen van een groote naam aan de Weereld heeft geschonken; onder welken uitsteekend zyn *Athenodorus*, de Leermeester van *Keiser Augustus*, en *Nestor*, de onderwyzer van de *Keiser Tiberius*, beide door *Lucianus* beschreeven. By dezelven moet, myns oordeels, onze *Paulus* niet gevoegd, maar booven haar gesteld worden, want niet alleen *Atheenen*, maar *Romen* heeft hem Leeraarende, met groote verwondering gehoord. Het is van geen belang, dat iemand hier teegen inbrenge, dat *Tarsus*, een *Heidensche*, *Grieksche*, en buiten de paalen van het Heilige Land geleegen Stad geweest is, en bygevolge niet te vergelyken, zoo in *Weerdigheid*, als *Heiligheid*, ik zegge niet met *Jeruzalem*, alwaar Kooning *Agrippa* zig beroemde voor den Keiser *Cajus*, als eene der grootste voorregten die hy had, gebooren te zyn, maar zelf niet met *Capernaum*, het Vaaderland van *Mattheus*; en *Bethsaida*, de ge-

geboorteplaats van *Petrus*, *Andreas* en *Philippus*, of met andere Steeden van *Galilæa*. Dog hierop kan men ligtelyk antwoorden : Laat *Tarsus* geleegen geweest zyn buiten de paalen van het *beloofde Land* de tyd was nu aanstaande, dat de geheele Aarde den *Heere* zoude geheiligd zyn, en dat *Jehovah* zelfs in het midden van *Ægypten* zyne *Altaaren* zoude hebben. Laat *Tarsus* een *Griekſche* Stad zyn geweest, *Paulus* nogtans was een *Hebreër* uit den *Hebreën*, die niet alleen uit de Beekjes van de *Griekſche* Overzettinge, maar ook uit de heldere Hebreeusche Fonteinen van *Israel*, de waateren der heilzaame waarheid konde scheppen, zynde van zyns moeders borsten af, in de *Hebreeuſche* taale opgevoed. Laat *Tarsus* eindelyk een *Heidenſche* Stad geweest zyn, 't was ook, om de voortreffelykheid van *Paulus*, booven anderen vooraftebeelden; want *God* wilde, dat hy in een *Heidenſche*, en met geleerde lieden vervulde Stad zoude gebooren worden, die naderhand zoude worden een groot *Leeraar*, en *Apostel* der *Heidenen*. Voorts is onze *Paulus* van *Tarsen*, van weegens zyn geboorte geweest niet alleen een *Israelyt*, uit de Stamme *Benjamins*, die zeer geliefde Zoon, die de Aardsvader *Jacob* teelde by zyne zeer waarde, en wettelyke Huisvrouw *Rachel*; een *Hebreër* uit den *Hebreën*, zo wel van Vaader als Moeder een *Hebreër*, geen *Griekſche* Joode, maar eindelyk een *Romeinſch Burger*. *Paulus* zelf heeft meer als eens betuigd, dat hy een *Romein* was, en door zyn geboorte het *Romeinſche Burgerſchap* verkreegen had. Hy is een *Romeinſch Burger* gebooren, door een byzonder voorregt van zyn Vaader, en niet door een voorregt 't welk alle *Burgers* van *Tarsen* gemeen hadden. Want dat *Tarsus* geen *Romeinſche Colonie* of een *Stad* met het *Roomſche Burgerſchap* begiftigt, geweest is, heeft de vermaarde *Ezechiel Spanheim*, onlangs door een beklaagelyke Dood uit de Weereld weggerukt, niet alleen gezegd, maar kragtelyk beweezen. Door de gemeene Latynsche Overzetting des *Bybels*, waar in *Paulus* benoemt word met een Latynsch woord (*municeps*) dat wel in oude tyden een *meedegenoot van het Roomſche Burgerſchap* beteekende : maar in latere eeuwen voor een *Burger* van *andere Steden*, *zonder onderſcheid*, gebruikt wierde, gelyk ook de Latynsche Overzetter het zelve zoo neemt, zyn veele met *Baronius* bedroogen. Wel is waar dat de *Prusëer* Reedenaar *Dion* veele wel-

 daaden

daaden opteld, die van den Keiser *Augustus* den *Burgeren* van *Tarsus* geschonken zyn, te weeten *Akkers*, *Wetten*, *Eerentitulen*, *Vryheid van de Rivier*, en van de *naby geleegen Zee:* maar hy zegd niets van het *Roomsche Burgerrecht*. *Plinius*, en *Appianus* zeggen, dat *Tarsus* een *vrye Stad* geweest is; dog het verschild veel een *vrye Stad* te zyn, of 't *regt* van het *Romeinsche Burgerschap* te hebben. Zeer treffelyk, en op deeze zaake toepasselyk, schryft de Koning *Agrippa* aan den Keizer *Cajus*: *Ik derve evenwel voor myn Vaaderland niet eisschen, ik zegge niet het Romeinsche Burgerschap, maar zelf geen vryheid*, of *ontheffinge der tollen*. Dat de boovengenoemde *Augustus* aan de Stad *Tarsus* *Tol-vryheid* gegeeven heeft, op het verzoek van zyn Leermeester *Athenodorus*, meld wel *Lucianus*, maar niets van het *Roomsche Burgeregt*. Ik hebbe lang by my zelven bedagt, dat byaldien *Tarsus* of een Roomsche *Colonie* en *Volkplantinge*, of een Stad met het *Roomsche Burgerregt*, op de beste wyze, begiftigt geweest waare, dat het wonder is, dat de *Romeinsche Overste*, voor wien *Paulus* zig verklaarde, een *Burger* van *Tarsus* te zyn, zulks niet zoude geweeten hebben. En waarlyk heeft hy het niet geweeten, dat *Tarsus* een met het *Roomsche Burgerregt bevoorregte Stad* was, anders zoude hy geen *Burger* van *Tarsus* hebben laaten geesselen, nog ook gegist hebben, dat *Paulus*, die naaderhand ook zeide, dat hy een *Romein* was, het regt van het *Roomsche Burgerschap* voor geld gekogt hadde. Maar ik kan bezwaarlyk van my zelven verkrygen, om te gelooven, dat die *Overste*, die een *Romein* was, en nu *Overste*, zoo onkundig of vergeetelyk in de *Romeinsche* zaaken zoude geweest zyn; zoo dat'er nu niet overig is, als te gelooven, dat *Paulus* door een byzonder *Voorregt* van zyn *Geslagt*, een *Romeins Burger* geweest is. Ik weete niet uit welken Schryver *Theophylactus* het gehaald heeft, als hy zegd, dat de Vaader van *Paulus* dit Burgerschap voor geld gekogt heeft. *Haimo*, voortyds *Bisschop* te *Halberstad*, geen onvermaard Schryver in de neegende eeuw, een *Discipel* van *Alcuinus*, die de Leermeester geweest is van *Carel de Groote*, verhaald, dat de Vaader van *Paulus*, dien hy een *Eedelman* noemd, omgeeven met een groote Stoet van *Tarsenser Burgeren*, op zeekeren tyd de *Romeinen* door *Cilicien* koomende, te gemoet ging, en haar vriendelyk onthaalde, en dat hy, om deeze reedenen, niet alleen met het *Burger-*

gerschap van *Roomen*, maar ook met de *Burgermeesterlyken Mantel*, waar meede hy omhangen zynde, in het *Raadhuis* van *Tarsus*, op de wyze der *Romeinen*, mogt koomen, vereerd is geworden, en dat *Paulus* dien *Mantel*, na de dood zyns Vaaders voor zig gehouden en zoo ernstig aan *Timotheus* verzogt heeft, dat die *Mantel*, als een deftig gedenkteeken van zyns Vaaders waardigheid hem van *Troas*, naar *Roomen* mogte werden gezonden. Dat *Paulus* ten minsten uit een groot Vermoogend huis gesprooten is, steld *Grotius* vast te weezen, uit dat regt van het *Roomsche Burgerschap*, dat hy had. Dog myns oordeels, op een gladde en onzeekere grondvest. Want in de tyden van *Paulus*, en voornaamelyk in die hebzugtige eeuw van *Keizer Claudius* was het *Romeinsche Burgerschap*, nu voor een meerdre, dan voor een mindre, en zomtyds voor een zeer geringe prys te koop. Want veele geleerde Mannen hebben al voor lang aangemerkt dat de Soldaaten, die in de *Wingewesten* gezonden wierden, om de paalen van het Ryk te beschermen, ja ook de afgeleefde Soldaaten, en die van haaren dienst ontslaagen waaren, met het regt van het *Roomsch Burgerschap* beschonken zyn geweest. Wat 'er nu zy van *Paulus* Vader; of hy het regt van het *Roomsch Burgerschap*, voor veel of voor weinig geld gekogt heeft, dan of het hem, om een andere meer tot zyne eere strekkende oorzaak geschonken is, dit staat eevenwel onwrikbaar vast, dat *Paulus*, uit kragte van zyne *Geboorte* een *Romeinsch Burger* geweest is. Dit nu is altyd voor een groot voorregt gehouden, gelyk om zeer veele oorzaaken, zoo ook om de bevrydinge voor allerley geesselingen en strafoeffeningen, den *Romeinzen Burgeren*, naar luit van verscheide *Roomse* wetten vergund. Daarom hebben die woorden: *ik ben een Romeinsch Burger*, aan veelen dikwils onder der Barbaaren handen zynde, hoope, ja zelfs heil verschaft. Door dezelve woorden heeft ook *Paulus*, de schande der geesselslaagen van zig geweerd, de smaat der boeyens gebroken, ja hy is door datzelve woord de dood gelukkig ontkoomen.

Na zyn *gelukkige Geboorte* volgd nu zyn *Opvoeding*, welke vry wat ruimer en geschikter geweest is, als die den anderen *Apostelen*, Visfers zynde, heeft moogen gebeuren. Die waaren eenvoudig, met geen geleerdheid voorzien, en die van jongs op niet hebbende ge-

leerd als netten breyden, en vissen, daarom te regt van den *Goddelyken Profeet David* met de naam van *Kinderen*, en *Zuigelingen* beschreeven. Onze *Paulus* te *Tarsen* gebooren, alwaar een *Illustre Schoole* was, heeft van zyn jonkheid, ja van kindsbeen af, zig tot de *Studien* begeeven, en is treffelyk in dezelve gevorderd geweest. Hier heeft hy in zyne leerjaaren de eerste proefstukken van zyne Griexe Taalkunde gegeeven. Hier heeft hy pryzelyke gronden gelegd van Uitheemse Geleerdheid en Weereldswysheid. Hier heeft hy *Aratus*, *Menander*, en *Epimenides* geleezen, welker spreuken hy naderhand, en zeer wel te passe, gebruikte: alhier heeft hy de wetten, de verborgendheeden en gewoontens van den *Godsdienst*, de stryden, en speelen der *Heidenen* zeer naauwkeurig onderzogt, uit alle welke zaaken, hy naaderhand woorden, en spreekwyzen ontleend, en zinspeelingen opgemaakt heeft, om 'er zyne *Christelyke* leere door optehelderen, en zyne vermaaningen den *Heidenen* wysselyk, en zagtelyk inteboezemen. Hier heeft hy de *Reedeneerkunst* als ingedronken, om cierlyk, aardiglyk, en zuiver te kunnen spreeken, als het hem beliefde, en zoo hy oordeelde, dat zulks met de staat zyner toehoorders, die meest ongeleerde en ruwe menschen waaren, best overeenquam, en tot haar welvaaren dienstig was. Om dan zyne needrigheid te betuigen, en om zig te voegen naar het begryp zyner toehoorderen, is hy zomtyds, dog niet altyd, van zelf slegt in woorden geworden. *Chrisostomus* de welspreekenste der Griexe Oudvaaders, vind in de Brieven van *Paulus*, de *gepolyste gladdigheid van Isokrates*, *de hooge verheevenheid van Demosthenes*, *de Eerwaardige Majesteit van Thucydides*, *en eindelyk de uitsteekende waardigheid van Plato*. Onze *Beza*, die zeer ervaaren, en beleezen geweest is in de *Griexe Autheuren*, getuigd van de Schriften van *Paulus*, *dat hy nooit diergelyken Hoogdraavenden styl in Plato*, *nooit zulken kragt en ontzaggelyke deftigheid van zeggen in Demosthenes*, *en nimmer in Aristoteles*, *of Galenus*, *zulken naauwkeurigen Leerwyze gevonden hadde*: die van *Lystren* gaaven aan *Paulus* den naam van *Mercurius*, die by de *Poëten* voor de *God* van de Welspreekendheid ook word gehouden, niet alleen omdat hy het woord voerde, maar omdat hy een ervaarentheid, en een deftigheid om wel te spreeken had. De ouders van onzen *Paulus* zonden hem, nu wel onderweezen zynde
in

in de *Griexe* Wysheid, zoo als die van *Tarsus* gewoon waaren, naar de buitenlandsche Schoolen, en met naame naar *Jeruzalem* om verder in de Wet des Heeren onderregt te worden. Daar kreeg hy tot een Meester *Gamaliël*, een man, die in wysheid alle Jooden, in dien tyd overtrof. Hier zat hy als een naarstig, en gehoorzaam leerling aan de voeten van zyn Meester. Hier heeft hy door de uitlegging van de *Godlyke Wetten*, en het leeren der *Pharizeeuze* overleeveringen, die hem als ingestampt wierden, zoo grooten schat van een *Rabbinise Geleerdheid* verkreegen, dat hy veele zyner tydgenooten, in de kennisse der *Vaaderlyke inzettingen* verre te booven ging, ja dat hy naaderhand door een onfeilbaare leidinge van den *Heiligen Geest*, en een meerdre verligting, de *Joodze* Oudwyfze fabulen, van de waare leere der *Propheeten* wel onderscheidende, de verborgentheeden van de *Levitische* schaaduwen zeer wel opgehelderd, het leeven, sterven, en de opstandinge van *Christus*, uit de *Wet* en de *Propheeten*, veerdig en duidelyk aangeweezen, de mond der *Jooden* gestopt, jaa dikwils zeer wyslyk, op de *Rabbinise* spreekwyzen gezinspeeld heeft, alwaaromme geleerde Mannen aangemerkt hebben, dat *Paulus* in zyn Schriften niet alleen van zyne Griexe geleerdheid, maar ook van zyne *Thalmudise* of *Rabbinise* kennisse verscheidene preuven geeft.

Het *Ambagt* nu, waar meede *Paulus* zig geneerd, en 't welk hy geoeffend heeft, verduisterd geenzins de *Glans*, of luister van zyn *Geboorte*, en *Opvoeding*, nu van ons bevoorens verhaald. Want daar was een gemeine Wet, onder de *Rabbynen*, dat die geenen, die haar tot de Studien begaaven, ook zeeker *Handwerk* moesten leeren, om anderen niet ten laste te zyn, maar om zig zelven, als het de nood vereischte, te onderhouden, en zoo de gebreeken van een luye vadzigheid, en alle aanlokzelen tot onkuisheid te ontgaan. De onderhouding van die *Wet*, beval *Gamaliël* zeer ernstig. Ook is onze *Paulus* niet geweest, een Kameel of Muildryver, Baardschrapper, Schipper, Schaapherder, Vleeshouwer, of Herbergier, die by alle Jooden, als medgezellen van Moordenaars, met een zwarte kool worden geteikent; hy is ook geen Lyndraayer geweest, maar een kunstenaar in Tenten te maaken, of opteschikken. Dit was een eerlyk *Handwerk* by de *Jooden*: ook zeer nuttig, dat men

uit

uit wolle, of linne stoffe, of uit vellen, *Tenten* maakte, waar in de Reizigers de hitte des Zoomers, en de koude des Winters van zig konden weeren. Door middel van dit *Handwerk*, 't welk hy onder zynen dienst waarnam, maakte *Paulus*, dat zyne leere, als of zy te koop was, niemand ergerde, dat hy niet alleen zelf niemand tot een last was, maar dat hy ook andere medgezellen van zyn reis konde verligten, en ondersteunen. En om die reede heeft onze *Apostel*, de ooverige *Apostelen*, die niet werkten, maar onderhoud ontfingen, te booven gegaan. Daarom heeft hy zig ook dikwils beroepen op zyner handen werk, als pryzelyk, hem byzonder eigen, voor de Kerke, en het Euangelium dienstig, daar by voegende, dat hy niemands goud of zilver begeerd had, maar dat zyne handen, tot zynen nooddruft en den geenen, die met hem waaren, gediend hadden; dat hy het *Euangelium Gods* voor niet hadde gepredikt; dat hy de Zielen, en niet de Goederen der *Corinthiers* gezogt had; dat hy eindelyk nagt en dag werkende niemand tot een last was geweest. Dit gedrag en leevenswyze van *Paulus* behaagde *Epiphanius* zoo wel, dat hy geen zwaarigheid gemaakt heeft om die *Priesters* en *Bisschoppen*, booven anderen te pryzen, die ter naavolging van *Paulus*, door geen noodzaakelykheid daar toe gedwongen zynde, by de verkondiging van het *Godlyk Woord*, haar opgeleid, ook het uitterlyke werk haarer handen voegen, het zy dan wat kunst het is, die met haare waardigheid, en met de zorge van de Kerk, dienze geduurig moeten hebben, wel overeenkomt.

Tot dus verre, *Aandagtige Toehoorders*, hebbenwe verhandeld die voorregten van *Paulus*, die hy door zyne *Geboorte* en *Opvoeding* booven anderen gehad heeft, nu zult gy wat meer, en grooters hooren, indien gy met my naader geliefd te letten, op hem, als hy, die, genaade de naatuur volmaakende, bekeerd wierd. Waarlyk de *Bekeering* van *Paulus* is zeer heerlyk geweest, het zy dat wy zien op zyn *voorgaande Taal*, of op den *Autheur der Bekeering*, of op de *Plaats*, of op de *Genaadegaaven* oover hem uitgestort, of het geene daar aan vast *Verknogt* is. Wat belangd zyn *voorgaande Staat*, hy is geweest een opgeblaaze *Pharizeer*, een afgezant van het moordaadige *Joodze Sanhedrin*, een Dienaar van de wreede *Hoogepriester*, een bitter vyand

vyand van *Christus* en de *Christenen*, een steeniger van *Stephanus*, is het niet inderdaad, ten minsten met zyn hert en toestemming. Deeze zelfde *Paulus* blaazende dreiging, en moord, reizende naar *Damascus*, word op de gemeene Weg, door een ongewoone glans van de *Godlyke Heerlykheid*, en de verschrikkelyken donder van een Heemelsse stem, zoo verslaagen, om verre gestooten, en ter needer geworpen, dat hy zig aanstonds als een ooverwonnene aan *Christus* oovergaf, en hem, dien hy zoo eeven als een vyand vervolgde, en als een gekruiste lasterde, daadelyk met een beevende stemme, als zyn Heere aanriep, en zoo van een opgeblaaze *Pharizeër* een needrig *Christen*, van een verwoestende Leeuw en Wolf, een mak Lam, en een getrouwen Herder wierd, en te gelyk een *ongehoord voorbeeld* van de *Godlyke* magt, die de herten beweegen en de gemoederen buigen kan; ook van de *Godlyke* barmhertigheid omtrent wanhoopende, verloorene en in groote schelmstukken ingewikkelde zondaaren. De *Autheur* van deeze genaade is geweest de *Heere* zelf, die voor een tyd in zyn onsterflyk lighaam uit den Heemel neederdaalde, om den geene te behouden, die niet verre daarvandaan was, om zig zelven, en de gantsche Gemeinte te bederven. Deezen heeft onze *Paulus* gezien, niet een gedaante of schyn van hem, niet alleen door een geestelyk, maar ook door een lichamelyk gezigt, gelyk zulx genoegzaam blykt uit de meer als eens herhaalde woorden van *Ananias*, *Barnabas*, *Lucas*, *Christus*, en van *Paulus* zelf, wanneer hy van dit Heemelze gezigt, als van een onverwrikbaar teiken van zyn *Apostelschap*, roemenderwyze spreekt. Nu is *Paulus* onder de *Apostelen*, de eenigste geweest die den Heere naa zyn Heemelvaard, in heerlykheid *op der Aarde* aanschouwd heeft. Indien wy voorders agt geeven op de *plaats* alwaar deeze bekeering van *Paulus* is voorgevallen, het was *Damascus*, wel een *Heidenze* maar eevenwel een voornaame Stad in *Syrien*. Het is der opmerkinge waardig, dat onze groote *Paulus Gebooren* is in een *Heidenze* Stad, en ook *Weedergebooren*. Dit wees aan, dat hy weezen zoude een byzonder werktuig tot bekeeringe van de geheele weereld, en dat hy van God geschikt was tot een *groot Meester* en *Leeraar* der *Heidenen*, naa de uitdrukkinge ook van *Tertullianus*. De *gaaven der genaade* nu, die in deeze bekeering op onzen *Paulus*,

 dewelke

dewelke onmiddelyk naa zyn roepinge met den Heiligen Geest vervuld wierd, uitgestort wierden, zyn van de aldervoortreffelykste oovervloedigste, en van de grootste; zoo gemeine, als byzondere, zoo buitengewoone, als gewoone, alle met de eeuwige Zaaligheid zaamengevoegd. Zyne gemeine gaaven zyn deftig geweest; want behalven dat hy met dapperheid, en onverschaagde grootmoedigheid begaaft was, zoo stak hy ook booven andren uit in een zonderlinge *voorzigtigheid* en *wysheid*. Door zyne voorzigtigheid, heeft hy de *Pharizeen* voor den *Joodzen* raad, en de *Roomeinze* Vierschaar, op zyn zyde gekreegen, zig beroepende op zyn oude *Pharizeeusdom* met waarheid, en niet door een kunstgreep of streek, die geen *Apostel* voegde. Hy *Paulus*, die noit veranderlyk maar altyd dezelfde was, heeft door zyne voorzigtigheid zyne handelingen veranderd, naar de geleegenheid van tyd, en oorzaak; nu de wet der schaaduwen onderhoudende, dan dezelve versmaadende, nu besnydende, dan de besnydenisse veragtende, evengelyk een voorzigtig *Geneesmeester* doed, nu brandende, dan verzagtende, nu het vasten gebiedende, en dan eens weer beveelende, datmen eeten zal. De wysheid, en de weetenschap der *Godlyke verborgendheeden* waaren in onzen *Paulus* zoo verheeven, dat *Petrus* die door een zonderling voorbeeld, gepreezen heeft, dat *Festus* die bezwaarlyk konde begrypen, en dat *dat klein Mannetje* (verstaa *Paulus*) gelyk *Chrysostomus* zeer aardig zegd, *daar door tot den Heemel toe gereikt heeft*. De byzondere, zoo buitengemeene, als gemeene gaaven zyn rykelyk op hem uitgestort. Door de gaave der taalen, voorzeggingen, wonderwerken, is *Paulus* booven anderen, in de weereld vermaard geworden. Hy is inderdaad een *Wonderwerker* geweest, en *God* heeft geen gemeine kragten uitgewerkt door de handen van hem, die zelf door zyn zweetdoeken, en gordelen ontzaggelyk was aan de Koortzen, Adders, Zondaars, Duivels, Dood, en Helle. En byaldien ik alle zyne gemeine, en met zyne Zaaligheid gevoegde *Gaaven* wilde optellen, ik zoude aan tyd te kort koomen. Ook zynder onder de *Apostelen* verscheidendheeden van Zaaligmaakende *Gaaven* geweest, en buiten twyfel heeft'er niemand zoo groote gehad, als onze *Paulus*. De smerte, die hy by zig zelven gevoeld heeft, oover zyn voorgaande *Pharizeeus* leeven; oover de

ver-

verdrukkingen der Gemeinte, door hem uitgewerkt; oover de lasteringen, waar meede hy teegen onzen *Heere Christus* gewoed heeft, is zeer zwaar en scherp geweest, en zoo ook zyne geduurige *Bekentenisse* opregt, dat hy naamelyk was, de onwaardigste, de voornaamste der zondaaren, en de alderminste van alle *Heiligen*. Zyn *Gelowe* was onverwinnelyk, en verwon de weereld. Zyn *Hoop* was vast, en sterk, in alle teegenspoed. De yver, of drift der *liefde*, die hy hadde voor *God*, *Christus*, de *Broederen*, en zyn *Tegenstreevig volk*, was onvergelykelyk. Hy had de weereld, en alle weereldze zaaken dermaaten verloochend, dat niemand hier in hem konde naavolgen. Hy was het *aldergrootste voorbeeld van een ongeloofelyke lydzaamheid*, zoo als *Clemens Romanus* hem noemd. Zyne *Needrigheid* was onverbloemd, en waarlyk zeer groot: want van zig zelf sprak, en gevoelde hy op een zeer needrige wyze. Schoon hy wys, en welspreekend was, hy wilde nogtans zoodaanig niet schynen, en daarom noemde hy zig slegt in woorden als een onwyze; hy heeft zyne onvolmaaktheeden waar aan hy schuldig was, en de ooverige verdorventheeden van zyn *Natuur* niet verzweegen, maar wel veertien jaaren lang zyn *Heerlyke Optrekking* in den *Heemel*, en misschen zoude hy die nooit verhaald hebben, zoo hem de smaadwoorden van anderen daar toe niet gedrongen hadden. Dus is hy zoo veel grooter geweest, als hy tragtede minder te zyn, en zoo veel vermaarder geworden, als hy zig zelven meer zogt te verbergen. Want hoe de *Sterren* hooger in den *Heemel* staan, hoe datze op der aarde kleinder schynen. Dit moetmen ook met geen stilzwygen voorbygaan, dat, daar de *Heilige Geest*, *Petrus*, en de andere *Apostelen*, meer met lankzaame treeden leidde in alle waarheid, zoodaanig dat zy ook naa de uitstorting van den *Geest* op den *Pinxterdag* zommige verborgendheeden van het *Christendom*, zoo van de *Roeping* der *Heidenen*, als van het *afschaffen* van de *Ceremonien* der Wet, niet altewel misschien begreepen, noch aanstonts klaarlyk verstonden, onze *Paulus* eevenwel beide die *Euangelize* waarheeden, ten vollen, en in het binnenste *ten eersten* heeft verstaan; welke waarheeden hy ook van zyne bekeeringe af teegen yder een, wie het zyn mogt, zoo met de penne als met de mond, ernstig, en deftig heeft voorgesprooken.

Indien wy eindelyk letten, op het geene aan de *Bekeering vast* en verknogt is, zoo is deeze ook uit dien hoofde zeer uitneemende geweest: want door de *Bekeering* is *Paulus* een *Christen*, en door de *Roepinge* die daar op volgde een *Apostel* geworden. Hy is, zegge ik, een *Apostel* geweest, niet in een oneigentlyke en min volle beteekenisse van dat woord gelyk als veele anderen, maar eigentlyk, en inderdaad een *Apostel*. Hy zegd zelfs: *ben ik geen Apostel?* hy heeft waarlyk alle teikenen van het *Apostelschap* gehad, waarop hy zig ook dikwils elders beroepen heeft; hy is onmiddelyk van *Christus* geroepen; hy heeft *den Heere* gezien; hy heeft groote *Wonderwerken* verrigt; op hem, als op een algemein *Leeraar*, heeft de zorge van alle gemeinten gerust; hy is booven dien als een *byzonder Leeraar der Heidenen*, een *buitengewoon Apostel* geweest, daar de verkiezing der andere twaalf *Apostelen*, haar opzigt meest had op de twaalf Stammen *Israëls*. Om die reeden noemd hy zig zelven een *ontydig Geboorene*, omdat hy, naamelyk, naa alle de andere *Apostelen*, booven de verwagting van alle, en in het eerst met een zeeker afkeer, en teegenzin van een yder, jaa dat meer is, door een boovengewoone kragt, en buiten de wet der natuur *Apostel* geworden is. Maar niet omdat hy zoo veel van de andere *Apostelen* verschilde, als een ongefatzoeneerde, en leelyke klomp verschild van een een menschelyk lighaam, welke woorden, ik wel wenschte, dat nooit uit de mond van zeeker *groot Godsgeleerde* waaren gevallen.

Paulus is ook verheerlykt geweest door *Gezigten*, en *Openbaaringen*. Onder die munt booven anderen uit, de *Optrekking in den Heemel*, en schoon hy die veertien geheele jaaren, met de mantel van stilzwygendheid bedekt heeft, zoo moogen wy dezelve, in deeze geleegendheid niet verzwygen. Hy is opgetrokken tot in den *derden Heemel*, en niet in een *Portaal* van dezelve. Hy is opgetrokken tot in het *Paradys*, die met den *derden Heemel* dezelfde, die aldervermaakelykste, wenschelykste, gelukkigste, en heiligste plaats is, die plaats, waar in eeuwiglyk, alle de geenen, die volmaakt regtvaardig zyn, ontfangen zullen worden. Hy is opgetrokken niet door een *verrukking van zinnen*, gelyk *Ezechiel*, en *Joannes*, maar door een plaatzelyke beweeging gelyk *Philippus*

naar

naar *Azoten*, en *Christus* de mannelyke Zoon van de Vrouw *in de Openbaaringe van Joannes* vermeld, naa den Heemel, naa den Throon *Gods*. Hy heeft geenzints getwyfeld of deeze *optrekking* ten *Heemel* aan hem geschied zy, door een enkele *verrukking van zinnen*, zonder eenige verandering van plaats: dan of 'er die by geweest zy: maar wel twyfeld hy of ze geschied is *buiten het Lighaam*, en alleen naa zyne Ziele, dan *in het lighaam*, te gelyk ten *Heemel* met de Ziele opgevoerd: want zyn gemoed was zoo ingenoomen, met die *Heemelse* dingen te zien, en te hooren, dat hy, eevengelyk die menschen, die in zeer diepe gedagten verward zyn, van zig zelf niet wist, en bynaa onkundig was, of'er zyn Lighaam by geweest is, of niet. Eevengelyk als *Petrus*, die door den *Engel* uit de *Gevangenisse* geleid zynde *niet wist, dat het waaragtig was, het geene door den Engel geschiedde, maar meinde dat hy een gezigte zag*. De uitneemendheid nu van deeze *Oopenbaaring* heeft daar in niet bestaan, dat *Paulus*, of het weezen van *God* gezien heeft, het welk waarlyk niet kan gezien worden; of dat hy de Heemelze heerlykheid der *Menschelyke Natuure* van *Christus* heeft aanschouwd, dien hy lang te vooren op den weg naar *Damascus* gezien had: of dat hy daar door een ongehoorde onderwyzinge of leerwyze (een van beiden) geleerd had de verborgendheeden der *Zaaligheid*, die naaderhand van de *Cajanen* waar van *Epiphanius* en *Augustinus* spreeken, in zeekere *verzierde Oopenbaaring* van *Paulus* zouden verbreid worden; want die had onze *Paulus* bevoorens in zyn bekeering door de verligting des *H. Geests* verstaan, en ten eersten de *Arabiers* geleeraard; of dat hy het *heilig bestier* der *Heemelse Geesten*, en alle de *ordres* of *schikkingen der Engelen* bezeft hadde, beneevens andere geheimen des Heemels, die naaderhand aan *Dionysius Areopagita* zouden worden oovergeleeverd, opdat hy die beschryven, en de naakoomelingen zoude naalaaten, 't welk de *Pausgezinden* gemeenlyk gelooven: maar dat bedrog van dien valzen *Dionysius* is voorlang van de geleerde Mannen ontdekt, en ten toon gestelt; of dat hy het geheele bestier van de *Kerke* des *nieuwen Verbonds* in den *Heemel* van *Christus* zoude hebben verkreegen, gelyk aan *Moses* in voorige tyden op den Berg, de *Huishouding* van het *oude Verbond* vertoond wierd, want die moest *Paulus* verkondigen; of eindelyk dat hy woorden

gehoord heeft, die *God* alleen kan uitspreeken; want zoodaanige woorden, en wel veele in getal, die de *Heere Jesus* gesprooken hadde, hebben zyne *Leerlingen* uit zyne mond op der aarde gehoord: maar omdat hy daar hoorde *onuitspreekelyke woorden*, *die nooit op aarde gesprooken waaren, nog gesprooken moesten worden*, die voor den Heemel bewaard zynde, alleen in het *Paradys* konden worden gehoord. Dus wierd *Paulus* toegelaaten, om een verheevener uitlegginge der *Godlyke Verborgendheeden* te ontfangen, om de Heemelsche vreugde der *Gelukzaaligen*, die den stervelingen onbekend is, en alle gedagten te booven gaat, te smaaken; om de reyen der *Heiligen* te beschouwen, en, om zoo te spreeken, de op de maat gezongene wyze der *Heemelsche Lofzangen* te hooren; want, *Aandagtige Toehoorders*, wat mensche is'er ooit geweest, die *Gods Aangezigt* gezien heeft, zoo als het ten vollen van de Gelukzaaligen gezien word, en *geleefd heeft*? *Enoch* is ten *Heemel* opgetrokken, *Elias* ook, maar beide veranderd, teenemaal geheiligd, en onsterffelyk gemaakt zynde: maar *Paulus* is waarlyk in een sterffelyk lighaam, ten minsten in dien staat, tot de gelukzaaligheeden der onsterffelyke *Heiligen*, en tot derzelver heerlyke *Paleizen* opgetrokken. Deeze optrekking is ten voordeele van *Paulus* geweest, opdat hy in het verdraagen van zeer zwaare teegenspoeden, in zyn Bediening, in het Geloove, en in de Hoope, onverwinnelyk zoude blyven. Zy is ook ten nutte van ons; want het verstrekt alle menschen tot een getuigenisse, dat'er waarlyk een plaatze is van eeuwige Gelukzaaligheid, dat *Christus* aldaar verkeerd in het Huis zyns Vaaders, en met *Enoch*, *Elias*, misschien ook met *Moses*, en anderen die opgewekt zyn, de eeuwige Taabernaakelen betreed.

Laat vry een ander deeze *plaatzelyke optrekking* noemen een zeer ongelukkig voorregt van *Paulus*, omdat hy weeder uit den *Heemel* in deeze Weereld vol ellenden en rampspoed gekoomen is, ik zoude met het zelve regt, de *optrekking* van *Paulus*, die door een *verrukkinge* gesteld word geschied te zyn, zeer ongelukkig konnen noemen, omdat die ook van zoo korte duurzaamheid geweest is. Voorwaar hier is geen ongeluk by of ontrent geweest, maar een ophouding voor een tyd, van de boovengewoone Heerlykheid die hem vergund wierd te zien. Het is immers beeter voor een korten

tyd

tyd in den *Heemel* te blyven, als nooit daar geweest te zyn, om niet gedwongen te worden weeder van daar te koomen. Laat dan *Lucianus*, die Godlooze *Syrier*, zoo hy de maaker is van de *Zaamenspraak*, die de naam draagd van *Philopater*, *Paulus* uitlachen, *als een Galileer*, *als een Kaalkop*, *als een Man*, *die een Arends neus had*, *en als een die door de Lugt tot in den derden Heemel is ingegaan*; wy nogtans gelooven eerbiediglyk, die geschiedenisse, die beschreeven is van een zeer wys en heilig Man, die verre was van alle reedenen, om in deezen zig met leugenen te behelpen. Maar hoe veel, en verscheide de beurtwisselingen in de Zee deezes Weerelds, en in deeze onze aardsche omswerving zyn, ondervinden de *Geloovigen* daagelyks; *Christus* het Hoofd van alle *Geloovigen* heeft het ook ondervonden, nu wierd hem het *Hozanna* eens toegejuigt, en dan schreeudemen, *Kruist hem*, *Kruist hem*; de *Apostelen* hebben het ook beproeft op *Thabor*, en in *Gethsemane*; onze *Paulus* meede, die nu ten Heemel opgetrokken, en dan tot den Afgrond toe needergesmeeten wierd.

Dog eerdatwe ons begeeven, om zyn *Lyden* te verhaalen, zoo zal het niet ongevoeglyk zyn, datwe eerst derzelver oorzaaken, teweeten den onvermoeiden *arbeid* van deezen Man, die hy heeft doorgestaan in het verkondigen des *Euangeliums*, verhandelen. *Pauli* heeft alleen meer gearbeid, als alle de andere *Apostelen*, en hy heeft zynen dienst heerlyk gemaakt. Zyn zy Dienaars, zegd hy, ik ben booven haar, *in arbeid overvloediger.* Let eens aandagtig op de veelerhande zoorten van zynen *arbeid*. Hy heeft gearbeid niet alleen door de geduurige reizen die hy te voet deed, gelyk zulks de *Jezuiten* (met *à Lapide*) zeggen, tot voorstand hunner *ordre*, maar ook met de pen, en met de mond. Met een ongeloofelyken yver heeft hy Gepreedikt, heimelyk, in het oopenbaar, by nagt, en by dag, voor Jooden, Heidenen, Kooningen, Oeverstens, Wysgeeren, dikwils zyn reedenvoering uitgestrekt tot midden in de nagt, preedikende, vermaanende, vertroostende, en reedenkaavelende. Hy heeft door veele Brieven *Gods* Volk onderweezen, van dewelke wy, door de goedheid van *God* tot nog toe, veertien tot ons gebruik hebben. Men zoude die met regt moogen noemen, *Euangelische Pandecten*, ofte *Boeken*, *die alles bevatten*; want

want zoo groot is derzelver uitgestrektheid, dat zy de gantsche Leere van *Christus* in haaren omtrek behelzen. Geen Hoofdstuk is'er van de *Christelyke* Leere, of hy wyst het duidelyk, en onderscheidentlyk aan, voornaamelyk dat van de *Regtvaardigmaakinge des Zondaars door den geloove*: want zoo die vast staat, dan is de *Kerk* gegrondvest; en valt dat deel om verre, zoo is het met de *Kerk* gedaan. Hy heeft zeer aardig afgebeeld de Zeeden van allerlei slag van menschen, van Princen, Opzienders der Gemeinte, Jongelingen, Ouden, Getrouden, Heeren, Knegten &c. Behalven dat was'er geen *Ketterye*, ofze is van hem weederlegd; geen *Boosdaad*, of is van hem bestraft; geen *Vertroosting*, ofze is zoetelyk van hem ingeboezemd. Hy heeft de zin, en de vervulling van de alderoudste *Voorzeggingen* klaarblykelyk getoond. Het oogwit der geschiedenissen heeft hy naauwkeurig verklaard; eindelyk, de oude *Voorbeelden* scherpzinniglyk uitgepluist.

Aanmerk ten tweeden de *wyduitgebreidheid* van zyn arbeid. Hy heeft ter zee, en over land gereist, om onderdaanen voor *Christus* te winnen. Hoe veele Landschappen heeft hy doorwandeld in *Azien* en *Europe*? misschien is hy ook in *Spanjen* geweest, volgens zyn voorneemen, verklaard in den Brief aan de Romeinen; hy heeft daagelyks meer werks en stryds gezogt, door het aandoen van nieuwe Landstreeken, zelf niet bevreest zynde voor de Atheensche gedugte Vierschaar *Areopagus*, waar voor *Plato*, verschrikt door het voorbeeld van *Socrates*, zeer bange was, zoo als ons *Justinus Martyr* verhaald. Hy heeft de bediening des *Euangeliums* vervuld van *Jeruzalem* af, tot aan *Illyricum* toe; zeeker is dit een groote streek der aarde, en zoo men dit moest meeten, zoude die op zyn minst behelzen drie honderd, en vyftig duitsche mylen. Dog *Paulus* heeft zyn reize zoo niet genoomen, maar ook de Landschappen, die rontomme laagen, doorreist, en is in dezelve, nu een korte, dan een lange tyd verbleeven, zoo dat de geene, die de *Reizen* van *Paulus* hebben opgereekend, zeggen, dat die in het geheel bedraagen, drie duizend, en agt mylen. Overweeg eindelyk de *vrugten van zyn arbeid*. Hoe veele Gemeintens heeft hy gestigt, en eerder als eenig ander *Apostel* bezogt? opdat hy naamentlyk niet zoude bouwen op een anders Fondament, 't welk van een ander Bouwmeester, een

Apostel te weeten, elders gelegd was. Hiertoe behooren de Gemeinten van *Damascus*, *Tarsen*, *Antiochien* in *Syrien*, van *Salamis* en *Paphos* in *Cypren*, van *Pergen* in *Pamphilien*, van *Antiochien* in *Pisidien*, van *Iconien*, *Lystren*, en *Derben* in *Lycaonien*, van *Ancyren*, en de andere in *Galatien*, *Philippis*, *Thessalonica*, *Bereën*, *Atheenen*, *Corinthen*, *Ephezen*, *Laodicaa* en *Colossus* in *Phrygien*, en zelf die van *Roomen*. En inderdaad is niet *Petrus*, maar *Paulus*, voor alle de andere *Apostelen* eerst te *Roomen* geweest, en heeft aldaar, schoon gevangen en gekeetend, allereerst de Standaard van het *Euangelium* opgerigt. Zelf de *Pauzelyke Bullen* en de *Zeegels*, waar meede de Magtbrieven vande Roomsche *Pauzen*, nu al ruim voor agthonderd jaaren verzeegeld wierden, geeven genoegzaam het gevoelen der Ouden, in deeze zaak, te kennen; want in dezelven zietmen de Beeltenis van *Paulus* aan de rechter, en die van *Petrus* aan de linkerzyde, om geen andere oorzaak, als omdat de Oude geloofd hebben, dat *Paulus* voor *Petrus* te *Roomen* gekoomen is, en aldaar Geleeraard heeft. De vleyers van het *Roomsche* Hof geeven wel andere reedenen van dit werk, als naamelyk, dat voortyds de linkerhand in meerder eere was, als de regtere, het welk in *Perzien*, en by den Kooning *Cyrus* heeft konnen zyn, maar het stryd teegen de Zeeden der *Roomeinen*, en teegen de Reeden. By de *Roomeinen* was de regterhand een teeken van trouw, en het onderwerp van eerbiedigheid, en van de kussingen, diemen malkander, eerenthalve gaf. Omdat ook de regterhand vaardiger en sterker is, en geleegen naar 't *Zuiden*, als men zyn gezigt naar het *Oosten* keerd, daarom wordze met regt in hooger waarde gehouden. Ook schynd *Thomas Aquinas* toegestemd te hebben, dat by de oude *Roomeinen*, de regterhand in meerder eere gehouden wierd als de linkere, en daarom heeft hy een andere, maar een opgeraapte reede; naamelyk, dat *Paulus* op de Zeegels aan de regterhand van *Petrus* uitgedrukt was, omdat hy van *Christus*, toen hy Verheerlykt was, geroepen is geweest, en *Petrus* van *Christus*, toen hy nog in het sterffelyke vleesch onder de menschen verkeerde. Wy staan wel toe, dat in deeze maniere van roeping, een zeekere uitneemendheid van *Paulus* booven *Petrus* is, maar die hadde geen byzondere opzigt op de *Roomsche Kerk*, waarom zy in de oopenbaare Zeegels *Paulus* zouden heb-

ben gesteld booven *Petrus*, indien deeze laastgenoemde eerder als *Paulus*, de Roomsche Kerk gestigt hadde. Het is ook een belaggelyke uitvlugt, en onwaardig den geleerden Uitvinder derzelve, te zeggen, dat het staan van *Petrus* en *Paulus* op de Zeegels aantemerken is, met opzigt, op de geenen dieze bezien, waaruit men dikwils in de oopenbaare byeenkomsten de trap van eere zoude moeten afmeeten.

Gelyk nu *Paulus* in arbeiden andere Apostelen heeft te booven gegaan, zoo ook in *slaagen*. *In Slaagen* (schryft hy aan die van *Corinthen*) *ben ik uitneemender, in gevangenissen overvloediger.*

Zoo veele grasjens op het Veld; zoo veele struiken
In Bosschen; zoo veel zand op Tybers stranden is,
Voor zoo veel onheil heeft zyn Lighaam moeten duiken.

Lees hem zelf in zyne Brieven aan de *Corinthers*, en gy zult u van traanen bezwaarlyk konnen onthouden. De *Autheurs*, die hem die verdrukkingen hebben toegebragt, zyn verscheiderhande geweest, *Beesten*, of ten minsten menschen, die den beesten gelyk, ja slimmer waaren; *Jooden*, *Jeruzalemmers*, *Asiaanen*, *valsche Broeders*, *Heidenen*, jaa de *Satan* zelve, die hem met vuisten sloeg. Dus is inderdaad onze groote *Tarsenzer* geworden een Schouwspel voor de Weereld, Engelen, en Menschen. Alle *zoorten* van verdrukdrukking bynaa, zyn op hem met geheele benden aangevallen, als daar zyn laagen, lasteringen, scheldwoorden, zaamenzweeringen, smaadheeden, gevangenissen, slaagen, geesselingen, wonden, steenigingen, honger, dorst, naaktheid, koude, hitte, sneeuw, schipbreuk, duizend gevaaren, en eindelyk het Martelaarschap. De *Kroone* van het *Martelaarschap* komt *Paulus* met regt toe. Ik twyfele ook niet of hy is door de Byl, of door het Zwaard onthoofd: want hy noemd, door een voorzeggenden geest, zyn dood, een *Drankoffer*, ziende zoo op zyn Bloed, 't welk gestort zoude worden, te weeten, wanneer hy onthoofd wierd, met een aardige zinspeeling op de uitstorting en besprenging van Bloed, of ook Wyn, en misschien ook wel van Roode Wyn, die in de Offerhanden gebruikt wierde.

De

De *Plaatzen* der verdrukkingen zyn overal geweest. Hiertoe behooren weederom de laagen die hem te *Damascus* gelegd wierden, de stryd met beesten te *Ephezen*, de geesselingen te *Philippis*, de steeniging te *Lystren*, de vervolging te *Antiochien*, *Ikonien*, *Thessalonica*, *Corinthen*, *Bereën*; de quellingen in *Azien*, de zeer gevaarlyke Reizen die hy gedaan heeft, door Bosschen, Woestenyen, Wildernissen, over Zee, over klippen, zanden en stranden &c. Ik zoude hier bykans eindelyk het *Martelaarschap* te *Roomen* geleeden, bygevoegd hebben, maar deeze zaak naauwkeuriger onderzoekende, waar, wanneer *Paulus*, en of hy onder de regeering van *Nero* met de dood gestraft zy, bevinde ik dat het heel duister is, om te zeggen, jaa ik meine, dat men zoude konnen bewyzen, dat *Paulus* langer geleeft heeft als *Nero*, dat hy naa desselfs dood, uit de boeyen verlost is, Roomen verlaaten, andere plaatzen van *Italien* bezogt heeft, en zelf in *Spanjen* geweest is, dat van den Romeinschen *Clemens* veelligt genoemd is, de uiterste landpaale van het Westen: jaa dat hy volgens zyn hoop en wensch, tot de *Philippensen*, *Colossensen*, en misschien ook tot de *Hebreën* in *Palæstina* weedergekeerd is. Alle het welke waarschynelyk gelykt te weezen, indien het gevoelen van eenige geleerde Mannen stand konde grypen, aangaande de *tweede Brief* van *Paulus* aan *Timotheus*, hier in bestaande naamelyk, dat dezelve *tweede Brief aan Timotheus*, zoo niet de *eerste*, ten minsten *niet de laaste* is van die Brieven, welke *Paulus* in zyne *banden* te *Roomen* geschreeven heeft. En waarlyk dit gevoelen is niet ontbloot van reedenen; *Timotheus* is met *Paulus* niet te *Roomen* gekoomen: hy is'er ook niet bygeweest toen *Paulus* zyn *eerste* verantwoording deed, 't welk geschied is in die tyd van twee jaaren, dat hy te *Roomen* woonde. Dus zyn de Brieven aan de *Philippensen*, *Colossensen*, *Philemon*, en aan de *Hebreën*, in dewelke gewag gemaakt word van *Timotheus*, die toen in *Roomen* was, geschreeven naa dien laatsten Brief aan *Timotheus*; en in dien Brief verhaald hy, dat hy uit den muyl des *Leeuws* is verlost. Meest alle de Uitleggers stemmen toe dat men hier door *Nero* moet verstaan: maar deeze verlossing uit den *muyl des Leeuws* wil niet zeggen, dat hy van *Nero* is vrygesprooken, of door hem uit de boeyen verlost is, omdat hy in de Brieven aan de *Philippensen*, en *Colossensen* ge-

schreeven naa den Brief aan *Timotheus*, geduurig gewag maakt van zyne *banden*; maar wel, dat de *muyl* van die zeer wreede *Leeuw* door de dood geslooten, en voor eeuwig gestopt was. Hiervan daan komt die hoop en dat vertrouwen van *Paulus* op den Heere, dat hy haast uit de banden verlost zynde, by de *Philippensen*, en *Colossensen* zoude komen. Hierom zegd hy, dat hy verlost is uit den *muyl des Leeuws*, opdat men door hem ten vollen verzeekerd zoude zyn van de *Preedikinge*, en *alle Heidenen dezelve zouden hooren*. Hierom verzogt hy aan *Timotheus*, dat hem zyn *Reismantel* mogt werden gebragt, dien hy niet benoodigd was, als hy vaardig stond om naar den *Heemel* te verhuizen, maar wel tot zyne vergeleegene reizen in *Azien*, of *Europe*. Men moet ook wel in agt neemen het geene *Clemens* de *Roomein*, die een der oudste getuigen is, van *Paulus* verhaald; te weeten, dat hy gekoomen is tot aan de *uiterste Landpaalen van het Westen*, en onder de *Regeering* van *Princen*, of *Keizers* (dat is te zeggen, meer als een) het *Martelaarschap* geleeden heeft. De eerste banden van *Paulus* onder *Nero* geloove ik, maar de tweede banden, waar van men gemeenelyk spreekt, oordeele ik versierd te zyn, en houde het met den zeer geleerden *Casaubonus*, die aanmerkt, dat de oude *Christenen*, aan dewelke het speet, dat van het laatst der *Handelingen van de Apostelen* af, tot aan de tyd van *Trajanus* toe, niets zeekers was in de *Christelyke Geschiedenissen*; veele oninschikkelyke dingen met al te groote aangemaatigde vryheid verciert hebben, opdat zy die oopenstaande kloove der tyden zoo vervullen mogten. Eindelyk de *beweegende oorzaak* van deeze verdrukkingen is niet geweest, het schelmagtig leeven van *Paulus*, maar omdat hy door zyne *Preedikingen* den *Duivel* zoo veele vaaten ontroofde, zoo sterk aandrong, om den *Mozaaischen* dienst te verlaaten, de Oude, en Afgodische *Godsdienst* der *Heidenen* veroordeelde, en dus het Ryke des *Gekruisten* met allen yver, en magt voortzettede. Hiervandaan quam dat gebulder des *Duivels*, de haat der *Jooden*, en die dolle raazerny van de *Heidensche Priesters*, en *Wysgeeren*; des *droeg hy de litteikens des Heeren*, die hy, om zynent wille gekreegen hadde, *in zyn Lighaam*.

Verwonder u derhalven niet, *Aandagtige Toehoorders*, dat deeze voortreffelyke *Apostel*, die door het gerugt, zoo verre over Zee, en

en wydgeleegene Landen vermaard geworden is, zoo grooten agting verkreegen heeft. De *Jooden*, de *Heidenen*, de *Muhammedaanen*, en de *Christenen* verheffen hem in haare Schriften. *Chrysosthomus* heeft agt *Preedikaatien* gemaakt, alle opgevuld met den lof van onzen *Paulus*. Jaa het geene wel het meeste tot zyne uitneemendheid booven anderen bybrengd, is, dat hy schynd beschreeven en afgeteekend te weezen in de *Godspraaken* der oude *Propheeten*. Men vind voorzeggingen van den Verraader *Judas*, en waarom zoudenwe ontkennen, dat'er voorzeggingen gevonden werden van dien heerlyken *Apostel Paulus?* de voorzegging, die de Patriarch *Jacob*, op zyn sterfbed leggende, van *Benjamin* deed, is bekend: *Benjamin zal als een Wolf verscheuren, des morgens zal hy roof eeten, en des avonds zal hy buyt uitdeelen.* Veele oude en nieuwe *Godsgeleerden* leggen, of deeze geheele voorzegginge, of ten minsten deszelfs laatste gedeelte, uyt, van *Paulus*. Ik ben'er niet geheel teegen, dat *Paulus*, nu bekeerd, en een getrouw Herder van de Kudde *Christi* zynde, vergeleeken word by een *Wolf*, een dier, dat niet alleen vraatagtig, en op den roof gezet, maar ook zeer geswind en sterk is. Want schoon een *Wolf* zomtyds een zinnebeeld is van een valsch Leeraar, zoo is dat eevenwel niet altyd waar. Ook komt de geswinden sterkheid van de *Wolf* met *Paulus* zeer wel overeen, gelyk ook in hem geweest is een *onverzaadelyke begeerte*, om het Ryke des *Duivels* ten gronde te werpen, zyn aas hem te ontneemen, den ouden mensch te verscheuren, en te dooden, en met den buyt die hy de *Helle* ontroofd had, de *Gemeinte* van *Christus* te weiden en te verryken. Maar ik weete waarlyk niet, hoe de *toepassing* van het zinnebeeld, *als een verscheurende Wolf, die smorgens den roof eet, en des aavonds den buyt uitdeeld*, aan Mannen van groote Geleerdheid, en een wydvermaarde naam, kan behaagen, wanneerze die t'huis brengen of op *Paulus* alleen, die des morgens, of in den tyd van zyn jonkheid was een Verwoester, en des aavonds in zyn ouderdom, door de Preedikinge des *Euangeliums*, de *Heidenen* aan *Christus*, en zyn Gemeinte onderwierp; of voor een gedeelte op den Kooning *Saul*, die in den morgenstond, of in het begin van de *Joodsche Republyk*, de Vyanden gelukkig overwon, en voor het ander gedeelte op *Paulus*, die in den aavondstond van het zelve Gemeinebest,

den roof van *Jooden*, en *Heidenen*, die hy den *Duivel* ontnoomen had, aan *Christus*, en zyn *Gemeinte* uitdeelde. Want die toepassing wykt verre af van de *Natuur*, en schikking van dit *Zinnebeeld*, waarop de afgeleefde *Patriarch Jakob*, in deeze Voorzegging, zyn oogen, en gedagten gevestigd hadde. Hier word geen *Wolf* beschreeven, die in het begin van de nagt uitgaande den roof neemd, die hy tot des morgens toe eet, en aan zyne jonge wolfjens geeft, om tot des aavonds toe, dezelve te verslinden, waar heenen *de Griexe Overzetting* schynd te hellen; want de deeling van den buit volgd by de Wolven strax op den roof, op denzelven aavond of nagt: maar hy zinspeeld op zeeker zoort van *Wolven*, die twee aan twee, en in maatschappye teegen den aavond uitgaan, om te rooven, en die uit de groote vraatzugt dienze hebben, zoo veel buit hebben gekreegen, dat zy, volgens haare gewoonte, den roof terstond verdeilende, des morgens daaraanvolgende nog genoeg hebben, om te eeten en haare vraatzugt te voldoen. Zoo dat *Augustinus* in zyn meining bedroogen is, die de woorden, des *morgens*, en des *aavonds*, verstaat voor *eerst* en *laatst*. Die uitlegger slaat de bal ook mis, die door het woord *smorgens* verstaat het *begin*, en door '*saavonds* het *einde* van *Israels* gemeenebest. Voorts zyn zy alle bedroogen, die het woord *smorgens* brengen op de voorgaande *Jonkheid*, en '*savonds* op den volgenden *Ouderdom*. Dog de woorden *smorgens* en '*savonds* beteikenen geen geheelen dag, maar een geheelen nagt, die des aavonds begind, en des morgens eindigd. Indien wy derhalven de voorzegginge aan *Paulus* willen toeeigenen, zoo zoude de *nagt* een zinnebeeld konnen zyn van *Paulus* dood, waarin hy nu vrolyk zynde, rust. Deeze nagt heeft haaren avond gehad, waarvan ze begonnen is, naamentlyk de leevenstyd van Paulus, van zyn bekeering af al beginnende te hellen naa den ouderdom. In dien *aavond* is *Paulus* met zeer groote vrugt beezig geweest, om den *Duivel* zyn buit te ontneemen, en die aan *Christus* en de Gemeinte omtedeelen. Nu rust zyn lighaam in het naare *hol* van 't Graf, zoolang de nagt des doods zal duuren, en de Ziel word gevoed en zitaan in den Heemel, totdat hy, ook met zyn opgewekt lighaam, de volkoome vrugten van zyn arbeid, en de verzaadiging van vreugde, en eeuwige blydschap in die *daageraat*, in den *morgenstond* van dien eeuwigduurenden dag, zal ontfangen en genieten. Mis-

Misschien zal de Heerlyke Godspraak meer behaagen, dien we leezen in den *agtenzestigsten Psalm*, begreepen in de volgende woorden: *Loovet God in de Gemeinte, den Heere, gy die zyt uit de sprinkaader Izraels; daar is Benjamin, de kleine, die over hen heerschte* (in het Hebreeusch staat *Rodeem*) *de Vorsten van Juda met haare vergaderinge* (in het Hebreeusch staat *Rigmatam*) *de Vorsten van Zebulon, de Vorsten van Naphthali.* Groote verstanden in deeze eeuw, leggen die woorden uit niet alleen van de ooverige *Apostelen*, uit *Juda*, *Zebulon*, en *Naphthali* gesprooten, maar by naame van *Paulus*, dien kleinen *Benjaminiet*. Dog ik zie in de aangehaalde woorden *Paulus* wel afgebeeld, maar niet andere *Apostelen*, die hebben wel uit genoemde Stammen haaren oorsprونk gehad, maar waaren in geenerhande manieren oover haar in het byzonder tot Vorsten gesteld: want slaan wy het oog op haar Geestelyk gebied, datzelve was uitgestrekt oover alle twaalf Stammen, en niet oover de drie genoemden in het byzonder; ook worden de Vorsten van Juda als *vyandige* beschreeven; want in de grondtext word 'er by gevoegd, niet *Rikma*, een *Phrygisch met de naalde gestikt werk*; niet *Argaman*, *Purper* ook niet *Rabhma*, *Opheffinge*, maar *Rigma*, een *Vergaaderinge van Steenen*, ofte een *Steenhoop*, zoo dat men leeze *de Vorsten van Juda*, *met haare Vergaaderinge van Steenen*, ofte *met haaren Steenhoop*. Dit woord dan heeft buiten alle twyfel uit kragte van zyn oorsprونk zyn opzigt, niet op de *Grondsteenen* van het gebouw, of op de steenen, die men oprigt om een *Gedenkteeken* te maaken, maar op allerley ondereengemengde opstaapeling van steenen, die tot de zeer wreede straffe van *Steeniging* behoorden, waar door die zeer vroome eerste Martelaar *Stephanus*, naar den Raad der *Vorsten van Juda*, aan zyn einde gekoomen is. Eevenwel vind ik *Paulus* onder de volgende woorden: daar is *Benjamin* de *kleine*. Hy was uit de Stamme *Benjamins*, en geleek in veele zaaken naa zyn Vaader *Benjamin*. Hy is *klein* geweest in Naams beteekenisse, ouderdom, roeping, staat, en eigen gevoelen, en misschien ook in lichaams gestalte. Hy is geweest *Rodeem*, (dus luit het Hebreeuse woord) dat door de onzen vertaald is, *die oover hen heerschte*, door anderen de *Slaapende*, maar dat wy liefst zouden vertaalen niet door *Slaapende*, maar door *doende Slaapen*, *in slaap brengende*, *verschrikkende*, in *doodelyke*

delyke verrukkingen trekkende, *een schielyke schrik op het lyf jaagende*, gelyk *Paulus* gedaan heeft voor zyne Bekeeringe, blaazende niet als dreigingen, en Moord teegen de Leerlingen van *Christus*. Nogtans word zyne *Bekeeringe* door deezen Propheetizen wensch voorzegd. *Daar*, in de Gemeinten van God, *zy* Benjamin de *Kleine*, die eerst *in doodslaap brengende*, maar veranderd van zynen ouden stand en bekeerd, om den lof des *Heeren*, met haar, en in haar verheerlykt, uit te trompetten. Op deeze manier deeze *Schriftuurplaats* verklaard zynde, kan men ligtelyk bevatten, waarom niet alle Stammen, maar *Juda*, *Zebulon*, en *Naphthali* in het byzonder worden genoemd. Naamelyk omdat de Vorsten van *Juda*, de bitterste vyanden waaren van *Christus* en van zyne Gemeinte, en door het ingeeven van de Vorsten van *Naphthali*, en *Zebulon*, hebben *Christus*, en zyne *Apostelen*, die den meesten tyd verkeerden te *Nazareth*, *Bethzaida*, en *Capernaum*, veele teegenstribbelingen en weederweerdigheeden doorgestaan. Eindelyk schynd dit de reede te zyn, waarom wy alleen maar leezen van de *Vorsten* van *Juda*, *Zebulon*, en *Naphthali*, en niet van de *Vorsten* van *Benjamin*, omdat *Saulus* geen *Vorst*, maar een *Dienaar* was van het Joodze *Sanhedrin*, en van den Hoogenpriester. Andere Godsspraaken, als daar zyn, van dien *Regtveerdigen die van den opgang verwekt*, *en naa de Eilanden verzonden wierd*, waar van men by *Jezaias* leest; van dat *een eenig Hoofd*, dat de bekeerde Israeliten zig stellen zouden waar af *Hozeas* melding maakt; van den *eenen Joodzen Man*, wiens *slippen of vleugel tien mannen uit allerlei tongen der Heidenen zouden aangrypen*, zoo als *Zacharias* beschryft: alle welke veele heedendaags van *Paulus* verstaan en uitleggen; slaa ik, kortheidshalven, en ook omdatze eigentlyk tot deeze zaak niet behooren, oover; als meede die *jonge Leeuw*, dien *Samzon* verscheurde, dewelke, naar het gevoelen veeler geleerden een voorbeeld van *Paulus* geweest zoude zyn: ondertusschen zyn wy zeer verwonderd geweest, dat veelen heedendaags zoo verre gekoomen zyn, datze vast stellen, dat niet alleen het *voornaamste*, maar het *eenigste onderwerp* van den honderdneegentienden *Psalm*, *Paulus* is. Anderen moogen dit pryzen, als aardig uitgevonden, ik noeme het een ligtvaardig, vermeetel, en reukeloos verdigtzel.

Maar het word tyd, dat ik myne Reedenvoeringe inkorte, gy hebt

hebt dan, *Aandagtige Toehoorders*, gehoord, de *verſcheidene*, *en veelderhande Uitneemendheid van Paulus*, als daar zyn, de oorſpronk van zyn Naam, zyn Geboorteplaats, zyn burgerlyke Opvoeding, zyn Geleerdheid, zyn wonderlyke Bekeering, zyne voortreffelyke Gaaven, zyn *Apoſtelſchap* tot de *Heidenen*, zyn optrekking in den *Heemel*, zyn oneindigen Arbeid en moeite, zyne veelderley verdrukkingen, en eindelyk de zeer oude *Prophetiſe Godſpraaken* van deezen Man. Wat valt 'er nu dan meer te zeggen? als dat gy de ſchriften van *Paulus*, als Goddelyk zynde, met een gehoorzaam geloove ontfangt: want zyn *Euangelium* is geweeſt in *Geeſt* en in *Moogendheid*, en met veel kragt; of hy Schreef, dan of hy Preedikte, hy volgde in alles, de ontwyfelbaare leiding van den Heiligen Geeſt, waar meede hy *vervuld* was. Niet door misverſtand nog om winſt, eer, of om een groote naam te verkrygen, maar door een *Godlyke inblaazing* gedreeven zynde, heeft hy Gepreedikt, en alles te boek geſtelt. Want wie iſſer ooit geweeſt, die van een oude Vaaderlyke, gewininbrengende, en behaaglyke *Godsdienſt* ſchielyk overgeſtapt is tot een andere *Godsdienſt*, die hem zelve verdagt, by de Weereld gehaat was, en welkers Belydeniſſe van veele en groote verdrukkingen doorgaans agtervolgd wierde, zonder een *Godlyke* en een Heemelze *inblaazing*?

Wy danken van herte, den grooten God, *Ed: Groot Agtb: Heeren*, dat wy alhier moogen leeven onder uwe zeer gelukkige Regeering. Gy hebt tot heeden toe getragt de leere van *Paulus*, by ons, in *Kerk*, en *Schoole* onbedorven te bewaaren, en naauwkeurige zorge gedraagen, dat die door al te dertele verſtanden geen afbreuk leed, gelyk, helaas! op andere plaatzen, met een grooten afſchrik der vroomen, ſchaade en ſchande van de *Kerk*, geſchied. Van alle zeer verderffelyke *onverſchillendheid* in *Religie*, die heeden ten daage veele gemoederen heeft ingenoomen, zyt gylieden teenemaal vervreemd, en verre afgeſcheiden van het gevoelen, en maanieren van *Gallio*, Stadhouder van *Achajen*, en (dat aanmerkelyk is) den Broeder van den *wysgeer Seneca*, die zeer veragtelyk ſprak van de Godlyke Wet, en de leere van *Chriſtus*, en die *Paulus* met de andere met ontwaardiging van zynen *Regterſtoel*, wegdreef. Derhalven beveele ik *my*, en alle het myne, aan *UEEdd:* en *UEEdd: Gode*, die *UEEdd:* bewaaren wil in lengte van daagen, *UEEdd:* Raadspleegingen beſtieren, en *UEEdd:* wenſchingen goedgunſtiglyk vervullen.

Ik heb ook geene reedenen, om in deeze geleegenheid te zwygen, dat ik, *zeer Eerwaardige Ampt genooten* in *Kerk* en *Schoole*, dikwils *God* gedankt, en zyne genaadige *Voorzienigheid* met ontzag hebbe aangebeeden, omdat hy my, als een meedearbeider in het *werk des Heeren* by zulke zeer Geleerde, en Godzaalige Mannen gevoegd heeft. Want uwe byzondere Reedenvoeringen, uwe oopentlyke *Geleerde Predicatien*, en *Lessen*, uw voorbeeldelyk Leeven, uwe onvermoeide Zorge en onvergelykelyke Wakkerheid voor de kudde des *Heeren*, hebben zeer veel toegebragt tot vermeerderinge van myn geloove, nieuwe prikkelen tot een ongeveinsde *Godzaaligheid* aan myn gemoed gegeeven, en groote aanmoediging, om alle de deelen van myne zeer zwaare *bediening* getrouwelyk waarteneemen, en eindelyk verstrekt tot een groot spoor om myne *Studien* yverig voorttezetten. Dit hebbe ik nog maar te zeggen, zoo lang wy met *Paulus* op een Schip vaaren (ik ooge op het geen men leest *Hand.* XXVII: 24.) dat is, zoo lang zyne *Schriften* onder ons getrouwelyk en opregtelyk verklaard worden, zoo hebben wy, nog de *Kerke*, niet te vreezen, schoon wy *Cezar* en zyn *geluk* niet meede voeren, dat is, schoon ons de Weereldlyke *Regeeringe*, Koninkryken, en Vorstendommen der Aarde al min gunstig waaren.

Eindelyk wende ik my tot u, *zeer Begaafde Jongelingen*. Ik stelle aan u *Paulus* voor, als een treffelyk voorbeeld, om naartevolgen. Hy heeft in zyn Jonkheid *Poëtize* en *Philozophize* Boeken geleezen: ik zoude u raaden, het zelve ook te doen, als gy maar naauwkeurig, en ernstig in agting gelieft te neemen; om *Jeruzalem* booven *Atheenen*, en het Voorhof van *Salomon* booven dat vermaarde van de *Stoïsche Wysgeeren* te stellen, en altyd te gelooven en Godvrugtig waarteneemen, dat de *Philosophie* geen Meestresse, maar de Dienaaresse is. Het is een gemein spreekwoord, *van een Saulus komt een Paulus:* waar meede zommige haar los en ongebonde leeven in haar Jonkheid, en voordatze tot den Heiligen Kerkdienst zig begeeven, tragten te verschoonen. Maar op zoodaanigen wyze word die spreuk leelyk misbruikt: want *Paulus* heeft van zyn Jonkheid af, met een goede conscientie gewandeld, en zyne zonde is geweest een dwaaling in zyn verstand, en niet een oneerlykheid in zyn leeven: leef dan alzoo, ô *Jongelingen*, dat gy oud geworden zynde, u, met *Paulus*, op uwe jonge jaaren moogt beroepen. *Paulus* heeft

zyn Meester niet veragt, of zig booven denzelven gesteld, hy heeft geen tyd om te leeren, nog de gewoonelyke uuren van lessen te hooren, verzuimd, zoo als de beklaagelyke gewoonte der *Studenten* ten heedigen daage is, maar voegende de Leerzaamheid by de Gehoorzaamheid, geduurig *gezeeten aan de Voeten van Gamaliel*, naarstig bevlytigende alle de deelen van zyn pligt. O *Jongelingen*! volgd deeze voortreffelyke voetstappen van den grooten *Paulus* naar, en zyt by ons in de Huizelyke Oeffeningen, en openbaare Lessen teegenwoordig, en yverig, opdat alzoo de zeer goede meininge van *de Groot-agtbaare Magistraat* voldaan, de begeerte van uwe Ouderen vervuld werde, en dat uwe naarstigheid met alle gewenschte vrugt, en een gelukkigen uitslag, overeenkoome met die betragtingen, die wy hebben, om u voor *Christus*, en voor de Waarheid te bereiden.

Ik zal eindigen met deeze Beede.

O Aldergenaadigste God! dat dog deeze Republyk, het Vaaderland, de Kerke, Stad, en Schoole onder uwe bescherming, en schaduwe uwer vleugelen, groeien, bloeien, en vermeerderen: dat onze zoo langduurige, en bloedige Oorlogen, en welkers uitslag zoo onzeeker, en twyfelagtig is, onder Uwen zeegen vorders gelukkig werden uitgevoerd: geef, en schenk ons, hoe eer hoe liever, de zeer begeerde, en van ons gewenste Vreede: ondersteun ter bequaamer tyd, de Waarheid, die op de Straaten, in onze Schoolen, en Academien zoo zeer wankeld, en struikeld: verlos Uwe Gevangenen, die om Uwes Naams wille opgesloten en op de Galeien verweezen zyn, door het weghaalen van dien Franzen Nero, uit de boeiens: Breyd de paalen van Uw Kooninkryk uit: verbreek meer en meer het Ryk, en de magt van den Zatan, en Antichrist: breng de vergeleegene Volkeren, die den yver van Uwen Paulus zoo zeer van nooden hebben, onder het jok van Uwen geliefden Zoon: eindelyk vergun de verstokte Jooden, dat zy den Scepter van Uwen Zoon, in Geloove, Liefde en Onderdaanigheid moogen kussen, volgens de wensch, en voorzegging van onzen grooten Apostel tot een eeuwige Heerlykheid van Uwen Naam. Amen.

E Y N D E.

AAN DEN
Hooggeleerden, en Taalkundigen HEERE
DEN HEERE
JOHANNES WESSELIUS,

Als zyn E: PROFESSORAALE INTREEREEDE, op den v January 1711, openbaar in de Latynse Taale met groote toejuiching gevoerd, in't Neederduits aan den dag quam.

- - - - *neque abest facundis gratia Dictis.*
OVID: *Metam: Lib:* XIII.

HAd onlangs myne Zangheldin
't Geluk, van U te moogen groeten,
Toen 't haar gegund wierd, bly van zin,
Haar lust in Klinkend Rym te boeten;
By 't vieren van Uw Bruiloftsdag,
Een Dag, ter goeder uur gebooren,
Daar 't fluiten van Uw Trouverdrag
Zoo lief'lyk klonk in yders ooren:
Vergun haar, datze U andermaal
In deeze tyd haar pligt betaal.

Zy

Zy zal, hoewel beschroomd, altans
U met haar zang bestaan te ontmoeten;
Ze ontsteekt haar Digtkaars aan Uw glans,
En bukt zig needer voor Uw voeten,
Daar GY ten hoogen Kansfel af,
Voor 't keurig oor van zoo veel Braaven,
Zoo luisterryke blyken gaf
Van Uw Geleerdheid en Uw Gaaven;
In 't kroonen van den Tarzer Held
Zoo loffelyk ten toon gesteld.

't Heeft U gelust de groote Daân,
En veelerhande Uitneemendheeden,
Waar meê men den Ciliciaan
Wel eer zag praalen, ons te ontleeden;
Vandaar Hy 't eerste Dagligt zag
In Tarzo's aangenaame streeken,
Daar yder zig door zyn gedrag
In lust en yver vond ontsteeken,
En aangenoopt wierd, om voortaan
Datzelve voetspoor in te slaan.

Gy volgd met Uw geleerde stem
Den wakk'ren Kruisgezant al verder,
Naar 't Kooninklyk Jeruzalem,
Waar in Hy aan den Joodzen Herder,
Den Zoon van Vaader Simeon,
Ter onderwys wierd opgedraagen;
By wien wel haast de heldre Zon
Van Zyn Geleerdheid op quam daagen;
Waar door Hy steeg ten hoogsten trap
Van Wetkunde, en van Weetenschap.

Maar

Maar ag! de Man Gods, nu gebragt
Ten top van uitgeleeze kennis,
Beſtaat, geſchraagd door grooter magt,
Een ſnoode en Godvergeete ſchennis:
Hy yverd, om de waare Kerk
Van Vorſt Meſſias uitteroeien,
Terwyl Hy 't volk, met s'Heeren merk
Beſtempeld, klinkt in yz're boeien,
En 't weerloos ſchaap van Chriſtus kooi,
Aan Zyne woedluſt geeft ten prooi.

Maar God, wiens albeſchouwend oog
De gantze Weereldkreits doorwandeld;
Had lang deeze ondaad vanomhoog
Gezien, hoedat Zyn Kerk mishandeld,
En door vervolgers wierd gedrukt;
Waarom Hy 't Hoofd der Muitelingen,
Den Benjamyt, terwyl Hy rukt
Naar 't groot Damascus, komt beſpringen,
En door een donderend geluit
Den loop van zyn verdwaasdheid ſtuit.

Een ongewoone, en zuiv're glans,
Waarmeê Gods Donderſtem zig paarde,
Daald ſchielyk van den Heemeltrans,
En ploft dat vloekgeſpan ter aarde;
Daar PAULUS deezewoorden hoord:
Laat af van teegens My te woeden,
Verdwaalde SAULUS, ſtaak Uw Moord,
En wil U naar Damascus ſpoeden;
Ik ben het, dien gy, dol van ſpyt,
In myn gewyde Kerk beſtryd:

Ik heb voor 's Weerelds aanbegin
Aan U gedagt, en U verkooren,
Ik Zal U 't weêrgaâloos gewin
Doen zien, waartoe Gy zyt gebooren;
Om als een uitgeleeze Vat
By Jood en Griek myn Naam te draagen,
En als een vaste Zuil, van Stad
Tot Stad, myn Kerk te helpen schraagen:
Plant zoo myn Euangelywoord
In allerley Gewesten voort.

Zoo blykt Gods ongemeete kragt:
Wie kan Zyn Handelingen wraaken,
Als Hy de sterkte van Zyn magt
Aen 't menschdom oopenbaar wil maaken?
Deeze onverwagte tyding maakt
De gantze Apostelschaar verwonderd:
Daar elk zyn Byzyn schuwd, en raakt
Van zyn Gezelschap afgezonderd;
Totdat alom de zeekerheid
Van zyn Bekeering wierd verspreid.

Dus word de Godstolk, met Gods Geest
Bezield, ten Kruisdienste uitgezonden,
Om Jood en Onjood onbevreest,
Den waaren Heilweg aantekonden;
Terwyl Hy, met een dubble maat
Van Heemelwysheid oovergooten,
Op 't hoogst bevoorregt, in dien staat,
Het aantal van zyne Amptgenooten
Braveerd, en (anders welbegaafd)
Oneindig ver te booven draafd.

Maar

Maar wilde ik verder gaan ontleên
's Mans onuitstaanbre Weereldrampen,
Daar Hy, door al Zyn Leeftyd heen,
By woeste Volken meê moest Kampen;
Waar kreeg myn kort bestek zyn end?
Zoo 'k al de ontelb're Lyfsgevaaren
Verhaalen wilde, en zyn Elend,
In Hongersnood, op woeste Baaren,
Of elders in een Wildernis:
Dan raakte ik ver myn oogwit mis.

Men laate alleen 't leesgierig oog
Op 't veld van deeze blaaden weiden,
Daar 't keurlyk en beknopt vertoog
Van Paulus Gaaven, ons kan leiden
Tot hooger kennis en verstand
Van Godgewyde taal. Wy blyven
Aan U, o! braave Kerkgezant
Verpligt voor dit geletterd schryven:
En danken Hem, wiens Heldeschagt
Dit werk in zuiver Neêrduits bragt.

JOH. VAN DOESBURG.